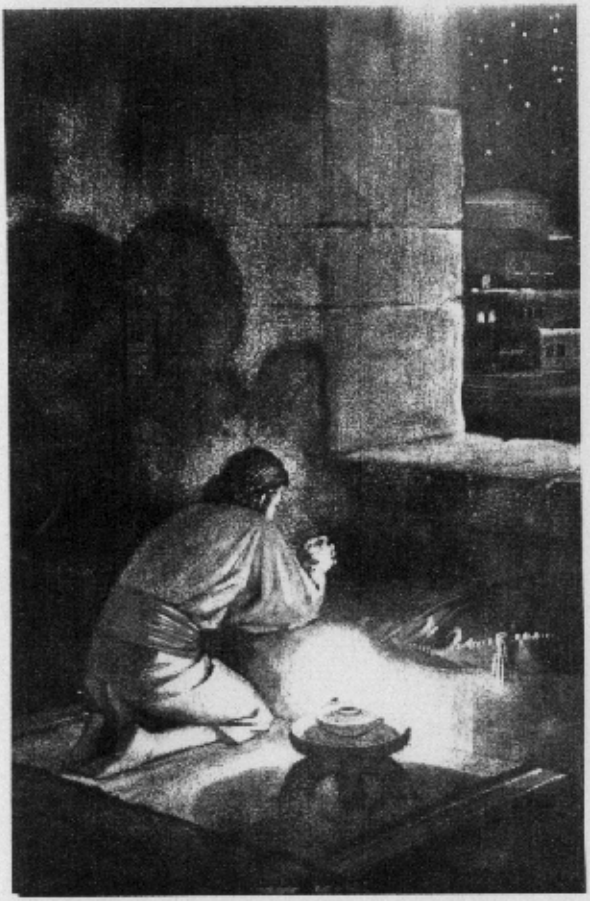
«ՏԷՐ ՈՂՈՐՄԵԱ»

ԽՆԴՐԱՆՔ ՈՒ ԱՂԵՐՍ

LORD BE MERCIFUL TO ME

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ
ԱԼՊԷՌ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
ՀԱՅ-ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ
1997

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱՆԱՏԱՅԻ
DIOCESE OF THE ARMENIAN CHURCH OF CANADA DIOCÈSE DE L'EGLISE ARMÉNIENNE DU CANADA
BISHOP HOVNAN DERDERIAN, PRIMATE

ՓՈԽԱՆ ՅԱՌԱՋԱԲԱՆԻ

Աղօթքը որ իր անձի կամ մերձաւորի համար կ'արտասանէ հաւատացեալը ի՛ր հասկցած ձեւով և ի՛ր բառերով, կրնայ ըլլալ գոհութեան արտայայտութիւն առ Աստուած, և կամ՝ Բարձրեալին ուղղուած խնդրանք ու աղերս: Կայ նաեւ հաւաքական աղօթք, երբ կը հայցուի Աստուծոյ ողորմածութիւնը ոչ թէ առանձնակի տուեալ անհատի, այլ ընդհանուրի համար: Այդպիսին է «Տէր Ողորմեա»ն, որ հարիւրամեակներ շարունակ հայ Քրիստոնեան երգած է ու կ'երգէ եկեղեցական արարողութիւններու ժամանակ իբրեւ "Ցասման ժամ"--ու երգ, դժբախտութեան թէ վշտի մէջ, նեղութեան թէ անձկութեան պահին: Այնքան մեծ է եղած «Տէր Ողորմեա» աղօթք-պաղատանքի վայելած ժողովրդականութիւնը, որ Սիմէոն Երեւանցի Կաթողիկոսը, 18-րդ Դարուն, մեր պատմութեան այդ ծանր ժամանակշրջանին, անոր նմանողութեամբ յօրինեց "Արի Աստուած հարցն մերոց..." բանաստեղծութիւնը. վերջինս ծուլուեցաւ "Տէր Ողորմեա"-ին ամփոփելով իր մէջ մեր դարաւոր վիշտն ու տառապանքը, արտասուքն ու ողբը և մինչեւ այսօր, պատարագի ընթացքին, ողջ հաւատացեալ ժողովուրդը կը մասնակցի անոր կատարման ծնկաչոք ու աղերսալի դիմելով Աստուծոյ, հայցելով անոր ողորմութիւնը:

Պարզ ու անպաճոյճ, բայց և նոյնքան խոր ու գեղեցիկ այս աղօթք-երգի քննութեանն է նուիրուած ահա Ա. Նորատունկեանի ներկայ հետազօտութիւնը: Ծաւալով ոչ մեծ իր այս գրութեամբ հեղինակը կը ջանայ վերլուծել «Տէր Ողորմեա»ն, մանրակրկիտ

քննութեան ենթարկելով առանձին բառեր ու արտայայտութիւններ. իր բացատրութիւնները ան յաճախ կը հիմնաւորէ զուգահեռներով ու համեմատութիւններով, որոնք քաղուած են Սաղմոսներէն, աւելի յաճախ՝ Նոր Կտակարանէն: Այդ ճեւով, խոր ու բազմակողմանիօրէն ուսումնասիրուած են հետեւեալ հատուածները. «Տէր Ողորմեա», «Ամենասուրբ Երրորդութիւն», «Տուր Աշխարհիս Խաղաղութիւն», «Եւ Հիւանդաց Բժշկութիւն», «Ննջեցելոց Արքայութիւն», «Ազգիս Հայոց Այցելութիւն», «Արի Աստուած Հարցն Մերոց», «Որ Ապաւէնդ Ես Նեղելոց»:

Ա. Նորատունկեանի կատարած աշխատանքը աներկբայօրէն խրախուսանքի արժանի գործ մըն է: Ընթերցողին, անտարակոյս հաճոյք պիտի պատճառէ իրեն սիրելի ու հարազատ երգի խորքը թափանցելու, աւելի լաւ ըմբռնելու և հասկնալու այն հնարաւորութիւնը որ կու տայ սոյն գրքոյկը: Գնահատելով հեղինակի վաստակը, կը փափաքինք որ յառաջիկային, նոյնպիսի ջանասիրութեամբ և բծախնդրութեամբ ան իր ուշադրութեան առարկան դարձնէ երգի նաեւ մնացեալ հատուածները ու բնագիրը ներկայացնէ արդէն ամբողջական վիճակով:

Յովնան Եպիսկոպոս
Առաջնորդ

Յուլիս 11, 1991

ՏԷ՞Ր ՈՂՈՐՄԵԱ
ԱՄԵՆԱՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՏՈՒՐ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՀԻՒԱՆԴԱՑ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ
ՆՆՋԵՑԵԼՈՑ ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ
ԱՋԳԻՍ ՀԱՅՈՑ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՐՑՆ ՄԵՐՈՑ
ՈՐ ԱՊԱՒԷՆԴ ԵՍ ՆԵՂԵԼՈՑ

Ն Ե Ր Ա Ծ Ա Կ Ա Ն

Մարգարէաշունչ Հին Կտակարանի երաժշտական Սաղմոսներու գովաբանական և տաղաչափեալ օրհնաղօթքներուն մէջ ամենամօտ թախանձանք աղօթքը որ կը մօտենայ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ **«Տէ՛ր Ողորմեա»** աղերս աղօթքին՝ 67րդ և 51րդ Սաղմոսներն են:

Պատարագամատոյց՝ «Տէ՛ր Ողորմեա» աղերսին մէջ, ապաշխարանքի հոգին, աւելի շեշտուած է քան թէ Սաղմոսներուն մէջ: Քսաներորդ դարու Հայաւանդ ժառանգութիւնը, գրաւական մըն է, որ Աստուած միայն մէկ ցեղի, կամ մէկ ժողովուրդի Աստուածը չէ, այլ բոլոր ազգերուն, լեզուներուն և ցեղերուն Աստուածն է:

«Տէր Ողորմեա» աղերսի հեղինակը՝ իր աղօթք պաղատանքով ոչ թէ երաժշտութիւն կամ բանաստեղծութիւն մը յօրինած է, այլ՝ ստանալով աստուածային ներշնչում և ուժգնութիւն, ան կը խնդրէ թողութիւն, բժշկութիւն և յոյս աղօթող անձին համար: Ըլլան անոնք լուռ ունկնդիրներ կամ ծնրադիր մրմնչողներ:

«Տէ՛ր Ողորմեա» աղօթք աղերսը դիտելու չէ՛ որպէս ազգաբանասիրական և թանգարանային գոհար մը, այլ՝ որպէս երկնատուր զօրութիւն, որ կը շարժէ ու կը յուզէ ոչ միայն նիւթը և մարմինը, այլ մարդկային հոգին որ երկնքի հորիզոնն է և լռութիւնը որ Հոգիին ձայնն է: Մարգարէաշունչ ներշնչումի ոգին էր, որ խանդավառեց և ստեղծագործ դարձուց Ս. Նարեկացին ու Ս. Ընորհալին, ոչ թէ միայն իրենց դարուն համար, այլ յաւերժութեան:

Աստուած՝ միայն Յորդանան գետի ափերու տարածքին ապրող Հրեայ ժողովուրդին չփչեց Իր Շունչը, այլ ղրկեց Իր սրբագործող Հոգին նաեւ Արարատեան այբու բենագիր Հայ ժողովուրդին ալ: Թէեւ «Տէ՛ր Ողորմեա»ն կանոնագրուած չէ Սաղմոսաց մէջ, սակայն երկնաշունչ մատենագրութիւն է: Անոր թէ՛ խօսքերը և թէ երաժշտական թրթռացումները խորհրդազգած վերացումներ կ՛արթնցնեն մարդու հոգւոյն մէջ ու ենթական կը բարձրացնեն Պայծառակերպութեան կատարը և մասնակից կ՛ընեն զինք Երկնաւորին և մարդկայինը՝ ԱստուածՈրդիին հետ: Մեծ

Խորհուրդի Ներկայութեան՝ մարդ էակ, յափշտակուած աստուածային ինքնուշ ճայնէն, կ՚իմանայ Արարչին հրաւէրը ոչ թէ որպէս սոսկում, այլ՝ որպէս շնորհալի օրհնութիւն և առաջնորդութիւն ու կը ճանչնայ իր Տէրը որպէս սէր և ներում շնորհող Աստուածորդի:

«Տէ՛ր Ողորմեա»ն անբաղդատելիօրէն հզօր է և վեհ ճշդ Սաղմոսէն: Սաղմոսերգը գովաբանութիւն է ստացուած շնորհներու համար, մինչ «Տէ՛ր Ողորմեա»ն անճնազոհ աղօթք է համայն մարդկութեան մեղքերու թողութեան և ապաշխարութեան համար:

Ա. Նորատունկեան
1997

Առաջին Հրատարակութիւն 1991
Երկրորդ Հրատարակութիւն 1995
Երրորդ Հրատարակութիւն 1997

ՏԷ՛Ր ՈՂՈՐՄԵԱ

«Տէր» բառին իմաստը Ս. Գրքին մէջ բազմազան է և տարբեր կրօնքներու մէջ ինքնուրոյն նշանակութիւններ ունի:

«Տէր» բառին հայերէն ծագումը կամ արմատը՝ «տի» և «տէ» բառերէն կու գայ, որոնք կը գործածենք որպէս «տի*ար»*, «տի*կին»* և «տի*եզերի»* որ կը նշանակեն մեծ այր կամ մեծ կին:

«Տէր» բառին հականիշն է «անտէր», խեղճ, դժբախտ և անճարակ: Այս է պատճառը որ հաւատացեալ անձ մը, ո՛ր կրօնքի որ ալ պատկանի, կը ձգտի դէպի Գերագոյն Էակի մը, համապիտւոյ Հոգիի մը կամ Արարիչի մը հովանաւորութեան: Գանատայի հիւսիսաբնակ կարմրամորթ հնդիկներ իրենց աստուածը կը կոչեն «Մանիթու», որ կը նշանակէ մեծ կամ վսեմ Հոգի:

«Տէր», նաեւ արաբունական անուն է ու կը նշանակէ իշխան: Նախարարական աւագ անձը, որ կը ժառանգէ իր հօր իշխանութիւնը, կը կառավարէ և կը վայելէ անոր կալուածները՝ կը կոչուի *տանուտէր,* այսինքն իշխան:

Աւետարաններու մէջ՝ երբ ժողովուրդներ "Տէր" կը կոչեն Նազովրեցի Մարգարէն, ատիկա նշանակ է պարզ տիար կամ *պարոն* բառին: Սակայն Յիսուս Քրիստոս՝ Իր Յարութենէն վերջ, երբ առաջին անգամ երեւցաւ թերահաւատ Թովմասին և հրաւիրեց զինք որ ձեռքը մխրճէ Իր կողը, Թովմասի բացագանչութիւնը եղաւ.

«Տէ՛ր իմ և Աստուա՛ծ իմ»:

Թովմաս աշակերտին «Տէ՛ր» վկայութիւնը այս պարագային, որպէս "տիար" կամ "պարոն" չէր, այլ որպէս տիեզերքի՛ Տէրն ու Արարիչը:

Պօղոս առաքեալ, Յիսուս Քրիստոսի Յարութենէն մօտ 15 տարիներ յետոյ, երբ կը գրէ Կորնթացւոց եկեղեցիին, իր հոգեշունչ վկայութիւնը կ՛ըլլայ.

«Եւ ոչ ոք կրնայ ըսել, "Յիսուս Տէր է",
***բայց միայն՝ Սուրբ Հոգիով»*--ԺԲ.3:**

Հրէական խորհրդազգաց մտածումը, դժուարաւ ըմբռնեց Յիսուս Քրիստոսը որպէս ***Տէր,*** որովհետեւ իրենց հաւատքը զիրենք կը ստիպէր, որ ճանչնան *զԱստուա՛ծ* միայն Տէր: Պօղոս Առաքեալ երբ բացատրել կը ջանայ Յիսուսի խոնարհութիւնը և

մեծութիւնը, Փիլիպպեցիներուն ուղղած բանասիրութեան մէջ, ան սապէս կը վերջացնէ իր փաստարկութիւնը.

«Ասոր համար ալ Աստուած աւելի բարձրացուց զայն և անոր շնորհեց անուն մը՝ որ վեր է ամէն անունէ, որպէս- զ ի Յիսուս Քրիստոսի անունով խոնարհի ամէն ծունկ՝ ը ն դ ա յ երկնաւորներու, երկրաւորներու թէ սանդարամետա- կաններու. և ամէն լեզու խոստովանի թէ Տէ՛ր է Յիսուս Քրիստոս՝ ի փառս Հայր Աստուծոյ»--Բ. 9-11:

Եթէ վերոյիշեալ վկայութիւնները բաւարար չեն մեզ խոստովանելու Յիսուս Քրիստոսը որպէս ***"Տէր",*** կարդանք սրբազան Գրութեան, Յայտնութիւն Ա. 14-18 համարները միասին, ուր հրաշէկ հնոցի մէջ ծխացող պղնձագոյն երեւոյթ՝ Յիսուս կ'ըսէ.

«Ունիմ փականները մահուան ու դժոխքին»:

Վերոյիշեալ համարը կը նշանակէ թէ Յիսուս է մեր անպարտելի Ազատարարն ու Փրկիչը: Մահէ, բնաջնջումէ և անյայտութենէ մեզ վերակենդանացնողը պիտի ըլլայ Յիսուս Քրիստոս ***Տէրը,*** ի փառս Աստուծոյ: Մարդ արարածներ, որոնք ծննդագործուած էին որպէս հողեղէն և փխրուն, եղէգ մը, իրենց անխուսափելի վախճանն էր մահն ու գերեզմանը: Արդեօք շա՞տ է վկայակոչել Յիսուս Քրիստոս որպէս **ՏԷ՛Ր,** երբ Ի՛նք պիտի կանչէ մեզ անյայտութենէ՝ մահէ, ու յարուցանէ շնորհելով մեզի յաւիտենական կեանք և կեա՛նք իսկական:

ՈՂՈՐՄԵԱ

Հին Կտակարանին մէջ, «ողորմութիւն» բառը թէեւ զանազան իմաստներ ունի, սակայն Եբրայերէն գլխաւոր բառը, *"ռահմ"* բառն է: Նաեւ Գուր'անի մէջ արձանագրուած է Արաբերէն լեզուով *"Էլ Ռահման էլ Ռահիիմ"* համարը, որ կը գովերգէ Աստուծոյ ողորմածութիւնը, որ կու գայ *"ռահմ"* բառ արմատէն, որուն հայերէն թարգմանութիւնն է *"արգանդ"*՝ մայրենի ծննդարան:

Արեւելեան հոգեմտաւոր աւանդութեամբ, հաւատացեալ մը ինքզինք կը նկատէ *արգանդածին* արարած մը և զինք Ծնող

Արարիչը կը կոչէ *"Էլ Րահման Էլ Րահիմ"* բարեգութ, գթասիրտ և ողորմած, որվհետեւ ինք **մասնիկ** մըն է զինք ծննդագործող և ստեղծագործող Աստուծոյ:

Հաւատացեալ մը երբ ողորմութիւն կը հայցէ Աստուծմէ, այս ոչ թէ վախի և երկիւղի հետեւանք սեպուելու է, այլ՝ *սիրոյ* և *վստահութեան:* Սոյն վստահութիւնը նշանակ է, որ մարդ ճանչցած է Աստուծոյ սէրը, որ ինքուզօրէն կ՛ողողէ աշխարհ: Մարդ կ՛ապաւինի Արարիչ Աստուծոյ, որովհետեւ Անոր ողորմութիւնը ձրիօրէն և անսակարկ կը բաշխուի Յիսուս Քրիստոսի աննահանջ Խաչելութեամբ համայն մարդկութեան *"թէ՛ բարիներուն և թէ չարերուն":*

Հին Կտակարանի մարգարէները, թէեւ ջանացած էին բացատրել և արտայայտել աստուածային ողորմութիւնը, սակայն չէին կրցած ըմբռնել զԱստուած կամ ներթափանցել Անոր խորքը և Անոր սիրոյ խորհուրդը:

Մովսէս մարգարէն կը ջանայ ներկայացնել *վառող* մորենիին Աստուածը որպէս ողորմած և գթած միայն՝ ի՛ր Իսրայէլ ժողովուրդին հանդէպ: Աստուածային ողորմութիւնը, Մովսէսի հայեացքով, *սահմանադրական և պայմանադրական* է: Աստուծոյ ողորմութիւնը կը յայտնուի Եգիպտահպատակ Իսրայէլի, ազատելով զանոնք գերութենէ և ծառայութենէ, սակայն անդին մեռցնելով բոլոր Եգիպտացիներու անդրանիկները:

Հին Կտակարանի մէջ Աստուծոյ համա-մարդկային սէրը ծածկուած է *ազգայնամոլ* նկատումներու ներքեւ: Որովհետեւ Հրէական մտածումի ենթահողը պայմանադրական և *օրէնսդրական* է սկիզբէն: Հին Օրինաց մարգարէները չփոթած են ու չեն կրցած պայծառօրէն տեսնել աստուածային անսակարկ և համա-մարդկային սէրը: Կարդանք Եսայի մարգարէին ԿԳ. 9. 10 համարները.

«Իր երեսին հրեշտակը զանոնք ազատեց.
Իր սիրովը և գթութիւնովը զանոնք փրկեց.
Եւ զանոնք վերցուց ու հին ժամանակին բոլոր
օրերուն մէջ զանոնք կրեց:
Բայց անոնք ապստամբեցան ու Անոր Սուրբ Հոգին
բարկացուցին.
Անիկա ալ դարձաւ անոնց թշնամի եղաւ,
Ու Ինք անոնց հետ պատերազմ ըրաւ»:

Եզեկիէլ մարգարէն՝ քայլ մը եւս կը նահանջէ ճշմարտութենէ և զԱստուած կը նմանցնէ *վրէժխնդիր* մարդու և կ՛ըսէ.

«Ասոր համար ես կենդանի եմ, կ՛ըսէ Տէր Եհովա, որովհետեւ դուն բոլոր գարշութիւններովդ ու բոլոր պղծութիւններովդ իմ սրբարանս պղծեցիր, ես ալ անշուշտ քեզ պիտի կոտրեմ, և իմ աչքս պիտի չխնայէ ու պիտի չ՛ողորմիմ»--Եզեկ. Ե. 11:

Ընտանեկան և ընկերային իրենց ցեղայի՛ն մարզին մէջ միայն, Հրէական իմացականութիւնը կ՛ըմբռնէր աստուածային ողորմութիւնը: Մինչեւ մեր օրերը՝ Քսաներորդ Դար, նոյնիսկ իրենց ազգային ընկերա-քաղաքական փիլիսոփայութեան մէջ իսկ, Իսրայէլ երկրին վարչաձեւը չէ կրցած Յիսուս Քրիստոսի համամարդկային ողորմութիւնը ո՛չ ծանչնալ և ո՛չ ալ գործադրել:

Կարժէ՛ դիտել Յիսուս Քրիստոսի ողորմութիւնն ու գթութիւնը և բաղդատել զայն մարդկային ըմբռնումին հետ: Յիսուս՝ Իր աւետարանչական առաքելութեան շրջանին քարոզած էր երեք օրեր շարունակ, և բազմութիւնը Իրմէ չէր հեռացած: Յիսուս կ՛ողորմի և կը գթայ ու կը փափաքի կերակրել այդ անօթի բազմութիւնը: Յիսուսի ողորմութիւնը և զգայնութիւնը հանդէպ անօթի ժողովուրդին, միայն *տեսաբանական* չէր, այլ՝ գործնական: Յիսուս տեսնելով և զգալով բազմութեան անօթութիւնը, Իր անապատային փորձառութեամբ, կ՛ըսէ Իր աշակերտներուն.

«Կը գթամ այդ ժողովուրդին վրայ, վասնզի երեք օրէ ի վեր հովս են և ուտելիք չ՛ունին»:

Իսկ աշակերտները իրենք ալ գիտնալով ժողովուրդին ուժասպառ և անօթի ըլլալը, կը պատասխանեն Յիսուսի, (փաստաբանական և ոչ մարդկային ողորմածութեամբ).

«ի՞նչպէս կրնաս այս անապատին մէջ ատոնք կշտացնել»:

Ահաւասիկ աստուածայի՛ն սիրոյ անսակարկ ողորմութեան ու մարդկային *նկատողակա՛ն* ողորմութեան տարբերութիւնը: Աստուած կ՛ողորմի մարդ արարածին ոչ թէ անոր խոստովանութենէն և ապաշխարութենէն յետոյ միայն, այլ՝ որովհետեւ Աստուած՝ Ի՛նք ամենողորմ և սիրող է, նոյնիսկ մեղաւորը: Մարդ *"արգանդածին"* է և աստուածային *մասնիկ* մըն է: Աստուած կրնա՞յ մոռնալ Իր մէկ մասնիկը, Իր սիրական հոգեակը: Մարդ՝ այդ սիրոյ և

ողորմութեան ճգողական զօրութենէն հմայուած, կը ստանայ աստուածային թողութիւն իր մեղաց և բժշկութիւն իր հիւանդութեանց:

Կարդա՛նք միասին Եփես. Բ. 4 համարը.

«Բայց Աստուած որ առատ է ողորմութեամբ, իր մեծ սիրով, որով սիրեց մեզ, մինչ մեռած էինք մեր մեղքերուն մէջ, մեզ կենդանացուց Քրիստոսով (որովհետեւ շնորհով փրկուեցանք): Անոր հետ յարութիւն տուաւ մեզի և անոր հետ նստեցուց երկնային տեղերուն մէջ՝ Քրիստոս Յիսուսով»:

«Բայց դուք սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները և բարութի՛ւն ըրէք ձեզ ատողներուն ու փո՛խ տուէք անոնց, որոնցմէ ետ ստանալու ակնկալութիւն չունիք: Եւ ձեր վարձքը շատ պ ի տ ի ըլլայ, և դուք բարձրեալի որդիներ պիտի ըլլաք, վասնզի ան բարեհաճ է չարերուն և ապերախտներուն հան- դէպ: Գթա՛ծ եղէք, ինչպէս որ ձեր Հայրը գթած է»--Ղուկ. Զ. 35-36:

Ահաւասիկ չափանիշ և հիմնաչափ պատուէրներ որ Միածին Յիսուս կը պատուիրէ Իրեն հետեւողներուն: Ա՛յս է յաւերժական մեծութիւնը, այն ողորմութեան որ Աստուա՛ծ կը ներգործէ Իրեն հաւատացողներուն մէջ: Այս աննահման գթութեան և ողորմութեան առջեւ՝ մարդ արարած կը ծնրադրէ, կ՛ապաշխարէ և կը նուիրէ ինքզինք Երկնաւոր Հօր սիրոյն ու շողակաթ կեանքին ըսելով.

«Տէ՛ր Ողորմեա»:

Ինչո՞ւ արդեօք աղերսարկու հեղինակը չորս անգամներ *«Տէ՛ր Ողորմեա»* կը կանչէ: Շատ հաւանական է որ աղօթագիր բանաստեղծը կ՛ուզէ ինքզինք մասնակից ընել համա-մարդկային ցեղին և յիշելու համար Հիւսիսային, Հարաւային, Արեւելեան և Արեւմտեան ժողովուրդները, իր խոստովանութեան մէջ չորս անգամներ կը կրկնէ ***«Տէ՛ր Ողորմեա»:***

ԱՄԵՆԱՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Հին Կտակարանի մէջ, Եհովա Աստուած ծանչցուած էր որպէս Տէր, տիեզերքի, աշխարհի և մասնայատուկ առնչութեամբ ալ Հրեայ ժողովուրդին:

«Երրորդութիւն» բառը առաջին անգամ հնարուեցաւ Տէրտիւղիանոս աստուածաբանի կողմէ 160-220 թ.: *"Սուրբ Երրորդութիւն"* անունը թէեւ ընդունուեցաւ Նիկիոյ Համաժողովին 325 թ.ին, սակայն որպէս ուղղափառ վարդապետական արտայայտութիւն, վաւերացուեցաւ Կապադովկիացի երեք հայրապետներու ջանքերով (Բարսեղ, Գրիգոր Նիւսացի, և Գրիգոր Նազիանզացիի) կողմէն Կ. Պոլսոյ Ժողովին, 382 թուին:

"Ս. Երրորդութիւն" բառին յօրինումին օժանդակած ըլլալ կը կարծուին Ս. Իգնատիոս՝ Անտիոքի երրորդ Եպիսկոպոսը, որ նահատակուեցաւ Տրաժան Կեսարի օրով: Ս. Երանոս՝ Լիոնի (Գաղիա) Եպիսկոպոսը (130 թ.), և աստուածաբան ու հռետոր Տէրտիւղիանոս՝ հիւսիսային Ափրիկէի ջատագովը (160 թ.) և Որոգինէս՝ ակադեմական իմաստասէրը, դաստիարակուած Աղեքսանդրիոյ Կղեմէս հայրապետի շունչին տակ (175-251 թ.):

"Սուրբ Երրորդութիւն" բառը, Յիսուս Քրիստոսի առաքեալները չեն յիշած: Ս. Աւետարաններուն մէջ չէ արձանագրուած: Եկեղեցւոյ սկզբնական դարերուն, այնպիսի՛ աղանդներ և թիւր վարդապետութիւններ հրապարակ ելան, որ Եպիսկոպոսներ ու եկեղեցական հայրապետները, պահպանելու համար Աւետարանի ուղղադաւա՛ն ճշմարտութիւնը, *պարտաւորուեցան* յօրինել *"Ս. Երրորդութիւն"* յաւելեալ որակումը, որպէս բիւրեղացեալ դաւանանք Նոր Կտակարանի վարդապետութեան:

Տիեզերական Եկեղեցին յօրինեց *"Սուրբ Երրորդութիւն"* որակումը, որպէս դաւանանք, Նոր Կտակարանի հետեւեալ վկայութիւններուն պատճառաւ.

1.*«Թէպէտեւ կան շնորհներու զանազանութիւններ, բայց Հոգին նոյնն է: Եթէ կան պաշտամունքի զանազանութիւններ, բայց Տէրը նոյնն է: Եթէ կան գործողութիւններու զանազանութիւններ, բայց նոյնն է Աստուած որ կը գործէ ամէն բան ամէնուն մէջ»*--Ա. Կորնթ. ԺԲ. 4-6:

Վերոյիշեալ համարներուն մէջ, Պօղոս առաքեալ առնչակից կ՛ընէ *"Հոգի, Տէր* և *Աստուած"* անունները: Նոյն մտադրութեամբ և դիտաւորութեամբ ան կը գրէ նաեւ Եփեսացւոց Եկեղեցիին, ըսելով.

2. «Մէ՛կ մարմին և մէ՛կ հոգի. այնպէս ինչպէս կանչուեցաք

ձեր կոչումի միակ յոյսին։»*Մէ՛կ Տէր* կայ, *մէ՛կ հաւատք*, մէ՛կ մկրտութիւն, *մէկ Աստուած*՝ Հայր ամենուն որ է ամենուն վրայ, ամենուն հետ և մեր ամենուն մէջ»--Եփես. Դ. 4-6։

Նոյն ըմբռնումի կապակցութիւնը, Պօղոս առաքեալ, կը շարունակէ նաեւ, Բ Կորնթ. ԺԳ.1 3 համարին մէջ ըսելով.

3. *«Մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի շնորհը, Աստուծոյ սէրը, և Սուրբ Հոգւոյն հաղորդութիւնը թող ըլլան ձեր ամէնուն հետ»։*

Յիսուս Քրիստոս՝ Իր աշակերտները մեծ առաքելութեան ղրկած պահուն, կը պատուիրէ անոնց ըսելով.

4. «Գացէ՛ք ուրեմն, աշակերտ դարձուցէք բոլոր ազգերը, Մկրտեցէ՛ք զանոնք *Հօր և Որդիին և Սուրբ Հոգիին* անունով» --Մատթ. ԻԸ. 20։

Ափրիկեցի Ս. Օգոստինոս՝ աստուածաբան, հռետոր և եկեղեցական վարդապետութիւններու մեծագոյն հիմնադիրը, "Ս. Երրորդութիւն"ը կ՛ըմբռնէ և կը նկարագրէ հետեւեալ կերպով.

«Բանը կամ Որդին յաւերժօրէն իմացակա՛ն ծննդագործումն է Հօր Աստուծոյ, և Սուրբ Հոգին՝ մշտնջենապէս կը բխի որպէս "Սէր" աստուածային բարի Կամքով։»։

Յիսուսի յայտնութեամբ և առաքելութեամբ, առաքեալներն ու Յիսուսի հետեւորդները Զինք "Տէր" կոչեցին։ Պէնտեկոստէի օրը՝ Մխիթարիչը, որպէս հրեղէն Սուրբ Հոգի, շարժման մէջ դրաւ Յիսուսի Եկեղեցին՝ Անոր սրբացուցիչ Մարմինը։

Ս. Օգոստինոս Չորրորդ դարուն, իր բազմաւաստակ և հարուստ մատենագրութեան մէջ երկար բացատրականը կը գրէ Ս. Երրորդութեան։ Ինչպէս ամէն միտք մաթեմաթիկական ըմբռնում չունի, կամ վերացական գիտութեան հասկացողութիւնը կը պակսի (կը գրեմ առանց մէկը նուաստացնելու մտօք), նոյնպէս ամէն անձի տրուած չէ լման ըմբռնել զԱստուած, Ս. Երրորդութիւն, Ս. Հոգի կամ Յիսուս Քրիստոս՝ Որդին Աստուծոյ։

Աստուած հոգիո՛վ ըմբռնելի է, որովհետեւ աննիւթական իսկութիւն է Ան։ Մարդկային միտքը՝ իր նիւթական կաշկանդումներուն պատճառաւ, միայն կրնայ մտածել ու **հաւատի՛** աչքերով հասկնալ զԱստուած։ Մարդ-արարած՝ իր մարմնաւորու-

թեան պատճառաւ կը ջանայ բացատրել զԱստուած: Որովհետեւ մարդկային բացատրութիւնը միայն նիւթականը, սահմանաւորը և կանոնադրականը կ՛ըմբռնէ, աստուածաբաններ կը ջանան լուսաբանութիւն մը տալ տիեզերքի Արարիչ Աստուծոյ:

Նախաբրիստոնէական մեհեանները բանդակած են մարդակերպ և անասնակերպար կուռքեր և բագիններ կրակի և աստուածուհիներու: Իսրայէլ ազգը կառուցած է Սողոմոնի տաճարը իր Սուրբ Սրբոցով Երուսաղէմի մէջ ու Սամարացիք կանգնած էին իրենց տաճարը Գորազին լերան գագաթը:

Աստուածառաք Յիսուս Քրիստոս տեսնելով համայն մարդկութեան, Աստուած ճանչնալու և բացատրելու դժուարութիւնը, ըսաւ անոնց.

> «Հաւատա՛ ինծի, որ պիտի գայ ժամանակ, երբ ո՛չ այս լերան վրայ և ո՛չ ալ Երուսաղէմի մէջ երկրպագութիւն պիտի ընեն Հօրը: Դուք երկրպագութիւն կ՛ընէք անոր զոր չէք ճանչնար, իսկ մենք երկրպագութիւն կ՛ընենք անոր զոր կը ճանչնանք...: Բայց պիտի գայ ժամանակ, և արդէն եկած է, երբ ճշմարիտ երկրպագողները երկրպագութիւն պիտի ընեն Հօրը՝ հոգիով և ճշմարտութեամբ»--Յով. Դ. 12-25:

«Աւելի խորապէս կարելի է երեւակայել զԱստուած քան թէ բացատրել Զինք, և ալ աւելի իրապէս գոյ է Ան, քան թէ կրնանք երեւակայել Զինք»:

Մարդիկ դժուարութիւն ունին, նոյնիսկ հասկնալու *իրենք զիրենք:* Պարտադրութիւն չկայ, գործածելու որեւէ բառ, անուն կամ սահմանում երբ անձ մը անկեղծութեամբ և խոնարհութեամբ կ՛աղօթէ և կը պաշտէ զԱստուած ճշմարտութեամբ և արդարութեամբ--Հոգիով: Նոյնիսկ կարելի է հաղորդուիլ և հասկցուիլ իրարու հետ անձայն կամ անբարբառ:

ՏՈՒՐ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

"Տուր" բառը, այս աղերսին մէջ, *հրամայական* չէ, այլ *աղաչական:* Որովհետեւ այս աղօթք աղերսը աշխարհի՛ խաղաղութեան համար է:

Անցեալին կամ ներկային մէջ, աշխարհ ե՞րբ խաղաղութիւն

ունեցած է: Թերեւս կարգ մը երկիրներ՝ ժամանակաւոր խաղաղութիւն վայելած են, սակայն աշխարհ, որպէս լման երկրագունտ, ամբողջական և միաժամանակ, խաղաղութիւն երբեմ չէ տեսած:

Պատմագէտներ կը կարծեն, որ մարդկութիւնը ցարդ ունեցած է 15,000 պատերազմներ, որոնց պատմագրական արձանագրութիւնները ապացուցանելի են: Քսաներորդ Դարու մէջ պատահած պատերազմներու եղեռն ու սպանդը կը հասնի մօտ 100 միլիոնի:

Ցաւալին ու միեւնոյն ժամանակ հեգնականը այն է, որ մարդկութիւնը որքան յառաջդիմած է *բնական* գիտութեան, բաղաբակրթութեան և օրէնսդրական գիտութիւններու մէջ, այնքան աւելի անաւոր դարձած է անոր սպանդը, եղեռնը և թշուառութիւնը:

Աղերսող երկրպագուն՝ իր մարգարէաշունչ ներատեսութեամբ կը գուշակէ, որ աշխարհիս խաղաղութիւնը կարելի պիտի ըլլայ միայն Աստուծոյ միջամտութեամբ: Որուն աւետիսը յայտնած էր Յիսուս Քրիստոս բարոզելով *«Աստուծոյ Թագաւորութիւն»* յուսադրիչ աւետալուրը:

Աշխարհ փորձեց Աւատապետական դրութիւնը, Բռնակալական միահեծան իշխանութիւնը, Ազնուապետական վարչաձեւը, Ռամկավար և Համայնավար կառավարութիւնները, սակայն այս բոլոր "ութիւն"-ները խաղաղութիւն չկրցան պարգեւել աշխարհի ժողովուրդներուն:

«Տէ՛ր Ողորմեա» աղօթքին յատկանիշը, ոչ թէ խաղաղութի՛ն խնդրել է, այլ՝ *համա՛յն* աշխարհի համար խաղաղութիւն հայցել է: Աշխարհի մեծ և զօրեղ ազգերը խաղաղութիւն կը ծառեն, ու կը բարբառեն, սակայն ո՛չ թէ *իրաւունքի՛* և *արդարութեան* միջոցաւ համաշխարհի՛ խաղաղութիւնը կը ջատագովեն, այլ՝ իրենց գերեվարութի՛նը յաւերժացնող *կե՛ղծ* խաղաղութիւն:

Ո՞ր ազգը իր շահը զոհած է արդեօք համամարդկային խաղաղութեան համար: Ծնրադիր աղաչականը չ՛ըսէր, տուր "ազգիս հայոց" խաղաղութիւն, այլ՝ *"աշխարհի՛"* խաղաղութիւն: Հեռատես, իրատես և հաւատացեալ Հայ ազգը շատ լաւ գիտէր, որ առանց *աշխարհի՛* խաղաղութեան, որեւէ ազգ խաղաղութիւն չկրնար ունենալ: Երանի՛ թէ "մեծ" կարծուած ազգեր՝ Հայ հաւատաւորներու մարգարէատես հմտութիւնը ունենային:

Խաղաղութիւն բառը, որ Եբրայերէն *"Շալոմ"* և Արաբերէն *"Սալամ"* կը նշանակէ, աւելի խորիմաստ է քան Յունարէն *(իրինի)* բառը: Եբրայերէն բառը կը նշանակէ *համա՛կ* խաղաղութիւն՝ անձնական, ընտանեկան, ընկերային և բաղաբական. առողջութիւն, յաջողութիւն, ապահովութիւն, մարմնական կամ հոգե-

մտաւորական: Իսկ Յունարէն *"խաղաղութեան"* ըմբռնումը թշնամութեան և պատերազմող ուժերու *"զինադադար"ը* կը նշանակէ:

Մեր Տէր Յիսուսի և Զինի յաջորդող առաքեալներուն գործածած *խաղաղութիւն* բառը՝ շատ աւելի իմաստալից և յատկանշական էր, որովհետեւ Յիսուս Քրիստոս, խաղաղութիւն բառը գործածեց Հրէակա՛ն պատկերացումով և խորհրդանշական իմաստներով: Ուստի, Յիսուս և թէ Զինի սիրող ուխտաւորները գործածեցին *"խաղաղութիւն Ձեզ"* բառերը՝ որպէս *"ողջոյն"ի* նշանակ:

Այս *"Խաղաղութիւն Ձեզ"ը* բաղաքավարական սովորութիւն մը չէր Յիսուսի համար: Կարդանք միասին Աւետարան ըստ Մատթէոսի Ժ. 13 համարը.

> *«Երբ տունը մտնէք՝ ողջոյն տուէք անոր (և ըսէք՝ խաղաղութիւն այս տանը). եթէ տունը արժանի է՝ ձեր խաղաղութիւնը թող անոր վրայ հանգչի, իսկ եթէ արժանի չէ՛ ձեր խաղաղութիւնը թող ձեզի դառնայ»:*

Առաքելական և Քրիստոսահաւատ ողջոյնի խաղաղութեան բաղձանք մը իր մէջ կը պարունակէ խորհրդապաշտ զօրութիւն: Բարի և անկեղծ կամեցողութիւն մը, որ կը հաւասարի օրհնութեան և մաղթանքի, ու կարելիութիւնը ունի շօշափելիի և մարմնականի վերածուելու: Այս պատճառաւ հոգեւորականներ կ՛օրհնեն բարերարներու և մարդասէրներու ձեռնարկները: Այս իմաստով հայր մը կամ մայր մը կ՛օրհնէ իր ծննդագործած հարազատները և անոնց կը մաղթէ առողջութիւն և յաջողութիւն:

Խաղաղութեան Իշխան՝ Յիսուս երբ "խաղաղութեան" մասին ծառեց, ըսաւ.

«Խաղաղութիւն կը թողում ձեզի, Ի՛մ խաղաղութիւնս կու տամ ձեզի. ձեզի չեմ տար այնպէս, ինչպէս այս աշխարհը կ ո ւ տայ. թող չխռովին ձեր սրտերը և չվախնան»--Յով. ԺԴ. 27:

Յիսուս Քրիստոսի "խաղաղութիւն"ը ունի առաւել ստուգաբանութիւն մը: Ան կ՛ըսէ. *"Ի՛մ* խաղաղութիւնս":

Բարութիւնը մարմնացնող Իսկութիւնը՝ Իր աշակերտներուն կը շնորհէ "Ի՛ր" խաղաղութիւնը: Ոչ թէ աղմուկի բացակայութիւնը կամ շարժման դադարումը, այլ խռովութեան և յուզմունքի բացակայութիւնը, հոգւոյ անդորրութիւնը և հանգստութիւնը:

20րդ դարու արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը մոռցած է, որ հնագոյն անցեալի մարդկութիւնը կը տառապէր մեղքի

մեղանչումէն և կը վախնա՛ր պատժարա՛ր Աստուծմէ: Մարդեղեալ Միածինը՝ Իր Անճին և ապրումին միջոցաւ ցոյց տուաւ Աստուծոյ սիրոյ Դիմագիծը և հաշտեցուց մարդը Աստուածոյ հետ: Աստուածային ներողամտութեան շնորհը հաւատացեալին կը պարգեւէ մշտաշող խաղաղութիւն:

Եթէ մաղթանքի կամ ողջոյնի մէջ նուիրական և խորհրդապաշտական իրողութիւն կամ ուժգնութիւն չըլլար, Յիսուս պիտի չ՛ապսպրեր որ անարժան անճի մը ուղղուած խաղաղութեան ողջոյնը վերադառնայ մաղթող անճին:

ԵՒ ՀԻՒԱՆԴԱՑ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ

Հիւանդութեան սկզբնապատճառը՝ Հին Կտակարանը կը վերագրէ աստուածային բարկութեան կամ պատիժի.

«Եւ Աստուած ըսաւ Մովսէսի. Ո՞վ տուաւ մարդուն բերան. կամ ո՞վ ըրաւ համրը կամ խուլը կամ աչք ունեցողը կամ կոյրը. չէ՞ որ ես Տէրս»--Ելից Դ. 11:

Այս պատճառաւ Հրեաները կ՛արհամարհէին և կ՛անջատէին արատաւոր անճերը, բորոտները, կաղերը և կոյրերը: Մարմնական անդամէ որեւէ պակասաւոր կամ այլանդակ անճ մը կ՛արգիլուէր բահանայական պաշտօնէն:

Հրեաները՝ որովհետեւ կրկնապաշտ (dualist) չէին, հիւանդութեան ախտաբանութիւնը Սատանային չեն վերագրած ինչպէս Զրադաշտական կրօնքը կը պատուիրէ: Հետեւաբար Քրիստոնէութեան մէջ ներմուծուեցաւ Հրէական գաղափարը, թէ Աստուած հիւանդութեամբ և ճախորդութեամբ կը *պատժէ* մեղաւորը, ինչպէս մեզմէ ոմանք սովորութիւնը ունին ըսելու.

«Աստուծմէ գտնես պէլաթ»:

Հրէական ըմբռնումով, մարդկային կեանքը՝ իր ամբողջակա՛ն ապրումով կ՛արժեւորուէր: Այլ խօսքով, մարմնական, հոգեկան և ունեւորութեան վիճակը, մարդը կը պատկերէր որպէս կատարեալ, անթերի և լման՝ ինչպէս Յոբ Երանելին:

Հրէական "Շալոմ" բառը, որ խաղաղութիւն կը նշանակէ, ունի նաեւ *շալիմ",* Արաբերէն*"սալիմ",* որ կը նշանակէ "լման", անթերի՝ չկոտրուած: Խաղաղութիւն և անթերրութիւն Սեմական լեզուի բառերը իրարու հետ յարաբերական են:

Հրէութեան համար, ախտածին մը *արհամարհանքով* կը դիտուէր: Յիսուսի մօտեցումը անոր հանդէպ, եղաւ *գթութեամբ* և կարեկցութեամբ, բոլոր մարմնական և հոգեւոր տկարներուն, դիւահարին և դիւրաբեկին: Որովհետեւ Յիսուս չէ՛ր հաւատար որ ախտաւորները աստուածային *պատիժի* ենթարկուած յանցաւորներ են:

Յիսուս Քրիստոսի ցոյց տուած ըմբռնումը և մօտեցումը հանդէպ ախտաբանութեան և հիւանդութեան, ունէր *ողորմած* տեսութիւն մը: Կասկած չկայ որ Յիսուս կը դիտէր հիւանդութիւնը և ցաւը որպէս *չարի՛ն* բացորոշ մէկ միջամտութիւնը, մարդկային *ամբողջակա՛ն* փորձառութեանը մէջ: Ինչպէս Անոր ամենամօտ և սիրելի ծանչցուած Առաքեալը կը գրէ Ա. Յով. Գ. 8-9 համարներուն մէջ.

«Ով որ մեղք կը գործէ՝ Սատանայէն է, քանի որ Սատանան մեղանչող է ի սկզբանէ: Աստուծոյ Որդին յայտնուեցաւ անոր համար որ բանդէ Սատանային գործերը»:

Յիսուս Քրիստոս չ՛արհամարհե՛ց և նուաստօրէն չդիտեց ախտաւոր մը կամ հիւանդ մը, այլ՝ *դպա՛ւ* բորոտներուն և բժշկեց զանոնք: *Ձեռք երկարեց* մեռածներուն և Իր սիրոյ լուսեղէն Ձեռքերով վերականգնեց չարէն հարուածեալները և արկածեալները:

Անստուեր Լոյս Յիսուս մերժեց նաեւ Յունական տեսաբանութիւնը, թէ մարմինը վանդակաբանտ մըն է հոգիին: Այս տեսութիւնը Տէքարդի միջոցաւ ընդհանրացաւ Քրիստոնէական գաղափարաբանութեան մէջ: Յիսուսի համար մարմնականն ու հոգեկանը յարաբերական էին և իրարու համադրական: Որովհետեւ կարգ մը ախտաւորները բժշկելէ առաջ, լուսայորդ Յիսուս, անոնց մեղքերուն թողութիւն շնորհեց:

Լոյսեր հագած Գալիլեացին՝ Իր Անձին և ապրումին միջոցաւ ցոյց տուաւ Աստուծոյ սիրոյ Դիմագիծը և հիմնական կէտանիշը, որ Աստուած՝ Իր ծրագիր կանոնագրին մէջ տեղ չ՛ունի՛ հիւանդութեան կամ ախտագոյութեան:

Ներկայ բժշկութիւնը կը խոնարհի և կը հաւատայ թէ յաճախ մարմնական հիւանդութիւններու սկզբնապատճառը «ես»ին կամակորութիւնն է և «անձ»ին ագահութիւնը: Մարդկային անձնականութիւնը այնքա՜ն փքուն դարձած է, որ նոյնիսկ ի՛ր բջիջները ըմբոստացած են իր էութեան դէմ: Ներկայ հիւանդութիւնները մարմնակա՛ն և հոգեկան, անձնասիրութեան և անձնապաշտութեան ախտանիշներն են:

Յիսուս բացորոշ կերպով ցուցադրեց աստուածային միստիկ պրպտումներու ոլորտը, բժշկելով բոսացած ձեռ մը նոյնիսկ Շաբաթ օրը.

«Իսկ սա Աբրահամի դուստրն էր, զոր ահա Սատանան տասնուվթ տարիէ ի վեր կապած էր. պէտք չէ՞ որ Շաբաթ օրով արձակուէր իր կապանքներէն»:

Յիսուս աշխարհ եկած էր թէ՛ չարին ծուղակները ֆակելու և թէ չարը նուաճելու, ու երբեմ առիթը չփախցուց բուժելու հիւանդները և արձակելու չարին կողմէ կապուածները: Յիսուս գիտնալով չարին փորձութեան տանող ծամբան, որ ներքնագոյն «ես»ին *անձնասիրական* մտածումով մուտքն է, ջանաց որպէս Մեծ Հոգեբոյժ, դաստիարակել Իրեն հետեւողները Լեռան Քարոզներով: Ներկայ հոգեբուժական և հոգեբանական դաստիարակչութեան հիմը կը կազմէ Յիսուս Քրիստոսի երկու հազար տարի առաջ արտասանած «Լեռան Քարոզ»ները:

Հին Կտակարանի ֆանի մը մարգարէներէն զատ, ուրիշ կրօնքներու մէջ չենք հանդիպիր հրաշագործ բժշկութիւններու: Յիսուսի և Իրեն յաջորդող առաքեալներուն հրաշագործ բժշկութիւնները հիմնաքարերը կը կազմեն Քրիստոնէութեան արագօրէն տարածուելուն: Տրդատ Թագաւորին հիւանդութեան բժշկութիւնը, Լուսաւորչի ձեռամբ, պատճառ եղաւ, որ Հայ ժողովուրդը դառնայ Յիսուս Քրիստոսի Լոյս Հաւատին:

Հիւանդութիւններ բժշկելը, թէեւ հաւատքի հետ առնչութիւն ունի, սակայն միայն հաւատքով չգործադրուիր: Հիւանդութիւն բժշկելը հաւատքին վրայ առաւել ըլլալով ներուժ զօրութիւն մը եւս կը կարօտի, որ աստուածային շնորհ մըն է տրուած կարգ մը անձերու:

«Թէպէտեւ կան շնորհներու զանազանութիւններ, բայց Հոգին նոյնն է:.. մէկուն՝ հոգիէն տրուած է իմաստութեան խօսք, միւսին՝ գիտութեան խօսք, ...միւսին՝ բըժըշկութիւններու շնորհ՝ նոյն Հոգիով, միւսին՝ զօրաւոր գործերու կարողութիւններ»--Ա. Կորնթ. ԺԲ. 8-9:

Աստուածայայտնիչ Վարդապետ Յիսուս, որքան որ բուժեց մարմնական հիւանդութիւնները, նոյնքան ալ Իր բուժիչ զօրութիւնը յայտնեց հոգեբուժական առիթներով: Ան բուժեց մոլեռանդ և ընչաքաղց Զակէոսը և զայն դարձուց առատաձեռն ու կարեկից: Իր հոգեբոյժ զօրութեամբ Ան դարձի բերաւ Մատթէոս

մաբսաւորը և զայն ըրաւ Աւետարանագիր առաբեալ: Որպէս Հոգեբոյժ՝ Յիսուս մեծ իմաստութեամբ խօսակցութեան հրաւիրեց Սամարացի կինը, վերլուծեց անոր ազատասեռ կենակցութիւնը, հաւատի առաջնորդեց զայն և Սամարիոյ աւետարանիչը դարձուց:

"Տէ՛ր Ողորմեա" աղօթքի բժշկութեան այս աղերսը, շատ զօրաւոր ոյժ կը պարունակէ ինքն իր մէջ, որովհետեւ հեղինակը ոչ թէ միայն մտածումով գրական բանահիւսութիւն մը յօրինած է, այլ՝ հաւատքի մարգարէաշունչ հոգիով երկնասլաց աղերս երաժշտութիւն ստեղծած է իր հաւատակիցներու բժշկութեան համար:

Արդի բժշկութիւնը, որ հիւանդութիւնները միայն մակաբուծական ախտաբանութիւն կը սեպէր, ներկայիս վերատեսութեան ենթարկած է իր նկատառումը հանդէպ ախտաբանութեան: Եթէ տիեզերք՝ իր բոլոր եղելութեամբ ենթակայ է Աստուծոյ, ինչո՞ւ մակաբուծական (parasitic) գոյութիւնը եւս չ՛ենթարկուի աստուածային Իշխանութեան:

Անմահութեան Դեղ Յիսուս՝ Իր բարութեան մարմնացեալ Անհատականութեամբ հրաշագեղ անկիւնադարձ մը կերտեց հաւատքի գերհզօր ներգործութեամբ և ժամանակաւորը կամրջեց յաւիտենականին հետ:

Յոյսի և գոյատեւման Աղբիւրը՝ Իր հրաշագործող ապրումով ցոյց տուաւ, որ Աստուած *ստեղծագործելո՛վ* կը բժշկէ հիւանդութիւնները, այսինքն, ինչ որ մակաբոյծ մանրէները սպաննած կամ ոչնչացուցած են, Աստուած կը յարուցանէ զանոնք կամ նորերը կ՛ստեղծէ և հիւանդը կ՛առողջանայ: Աստուածային ստեղծագործ Ներկայութեան՝ մակաբոյծ մանրէները կ՛անյայտանան:

ՆՆՋԵՑԵԼՈՑ ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ

Մարդ արարած յաւերժօրէն ընդվզած է մահուան դէմ: Քաղաքակրթեալ և իմաստաւորեալ մշակոյթներ մերժած են ճանչնալ մահուան համատարած իշխանութիւնը և առաջադրած են անմահութեան յոյսը, ուր մարդ պիտի ապրի ազատ ու անկախ մահուան սպառնացող վտանգէն:

Չինաստանի Կոնփիկիոս դաստիարակը՝ միակ բարոյախօս իմաստասէրն է պատմութեան մէջ, որ ընդունած էր "բարի մահուան" մակաբերութիւնը երբ մարդ գոհունակութեամբ և բերկրութեամբ

ապրելէ վերջ կը մահանայ:

Նախամարդկային մտածողութեան մէջ, հիւանդութիւնն ու անոր հետեւող մահը անընդունելի էր մարդկային կենցաղագիտութեան: Անոնք մահը վերագրեցին նախամարդուն սխալանքին, անհնազանդութեան կամ անհոգութեան: Ընդհանրապէս իգական սեռը կը մեղադրուէր վերոյիշեալ անփթութեան համար: Կարգ մը մահեր կը վերագրուէին բնութեան անողոք վայրագութեան՝ ինչպէս կայծակներու, հեղեղներու և երկրաշարժութիւններու: Իսկ աւելի խորհրդաւոր մահերը՝ արդիւնք կը նկատուէին կախարդութեան և հմայութեան:

Ցուրտ մահուան խորհրդազգաց դէպք ներկայութեան, մարդ արարած շփոթահար և ապշահար, այնպէս կը կարծէր, որ մեռնող անձին հոգին, որպէս աներեւոյթ անձնաւորութիւն մը ներկայ է իր դիակին քով: Հետեւաբար սովորութիւն դարձաւ, գերեզման տանիլ ուտեստեղէններ և ջանալ հարձազրոյց ունենալ մեռելներու ոգիներուն հետ:

Թիպէթի կրօնաւոր Լամաներ, մեռնող անձին մարմինէն դուրս կը բաշեն անոր հոգին, անմիջապէս որ մեռնի, ու կ՛առաջնորդեն զայն դէպի հանգստութիւն: Իսլամ հաւատացեալի մը մահուան առթիւ, աղօթող "իմամը" խրատ և հրահանգ կու տայ մեռնողին թէ ի՞նչ պատասխան պիտի տայ զինք բննող հրեշտակներու հարցումներուն, որպէս ապահովութիւն իր երկնային ճամբորդութեան համար:

Արեւելեան տարբեր կրօնքներու մէջ սովորութիւն էր թաղել մեռելին հետ (եթէ իշխանական անձն մըն էր) իր կիները, իր սպասաւորները իր նախասիրած ձին և շունը: Տարիներ յետոյ վերոյիշեալ վայրագ և տմարդի սովորութիւնը փոխարինուեցաւ թաղելով նմանութիւններ կամ պատկերներ որոնք կը ներկայացնեն իրենց կիներն ու նախասիրածները:

Հին Կտակարանին մէջ "մահ"ը, թէեւ անվերադարձ մէ՛կ ուղղութեամբ ճանապարհ մը ճանչցուած էր, սակայն կարգ մը անձերու հոգիները կը կանչուէին "խորհրդակցութեան" համար: Օրինակ.

«Ու կինը Սաւուղի ըսաւ, գետնէն ելլող աստուածներ տեսայ: Եւ Սաւուղ անոր ըսաւ, անոր կերպարանքը ինչպէ՞ս է: Ու կինը ըսաւ, ահա ծեր մարդ մը կ՛ելլէ, ու վերարկու մը հագած է: Եւ Սաւուղ հասկցաւ որ անիկա Սամուէլն է»--Ա. Թագ. ԻԸ. 13-14:

Վերոյիշեալ "աստուածներ" բառը "Լոհիմ" կը հնչուի Եբր.-ով որ կը նշանակէ *սանդարամետական՝* անդրշիրիմեան այցելուներ դէպի աշխարհ:

Հին Կտակարանի անդրշիրիմեան մտածողութիւնը՝ զուգահեռ է Միջին Արեւելքի ժողովուրդներու մտաւորումներուն առանց որեւէ նոր կամ ուրոյն լուսաբանութիւններու: Հին Կտակարանի գրութիւններուն մէջ, բնաւ չենք հանդիպիր մեռելներու բնակարան *"դժոխք"* բառին, որ տանջանքի և պատիժի վայր կը նշանակէ: Հրեայ ռաբբունական մտածողութիւնը "դժոխք"ը, որպէս տանջավայր ընդունած է մեռելներու անդենական վիճակին համար, մի միայն *Հելենական արշաւանքէն յետոյ:* Բաբելոնէ վերադառնալէ վե՛րջ Հրեաները կցեցին "դժոխք" բառը որպէս տանջավայր ու դատապարտութիւն իրենց վարդապետութեան: Այս տանջանք նշանակութիւնը, Հրեաները ստացան Պարսիկներէն: "Դժոխք" բառը, որպէս չարչարանքի և տանջանքի վայր մը, ընդհանրացաւ Քրիստոնէական դաւանքին մէջ, Իտալացի Տանթէ (1265-1321) բանաստեղծի "Աստուածային Կատակերգութիւն" հրատարակութենէ վերջ:

Վերոյիշեալ պատճառաւ է, որ միայն Փարիսեցիակա՛ն աղանդը կը հաւատար դժոխքի պատիժներուն, իսկ Սադուկեցի աղանդը մերժած էր սոյն դաւանանքը ներմուծել Մովսիսական ուղղադաւանութեան, որովհետեւ Հին Կտակարանը լուռ է այդ մասին:

Նոր Կտակարանը եւս, իր առաքելաշունչ և սրբազան գրականութեամբ լուռ է մեռելներու վիճակով: Անդենականի մասին եղած բոլոր ակնարկութիւնները թէ՛ հիչ են և թէ շփոթեցուցիչ: Յիսուս Քրիստոս, մեռելները կոչած է "ննջեցեալներ":

1. Յայրոսի աղջկան յարութեան ընթացքին Յիսուսի արտայայտութիւնը եղաւ.

   «Յիսուս իշխանաւորին տունը եկաւ և տեսաւ փողահարներն ու մեծ ամբոխ մը, ըսաւ անոնց. հեռո՛ւ գացէք, որովհետեւ այդ աղջիկը ոչ թէ մեռած է, այլ կը ննանայ»--Մատթ.Թ. 23:

2. Ղազարոսի Յարութիւնը՝ Յիսուս սապէս կ'իմացնէ Իր աշակերտներուն.

   «Մեր բարեկամը՝ Ղազարոս, ննջեր է, սակայն երթամ արթնցնեմ զայն: Աշակերտները ըսին անոր. Տէ՛ր եթէ ննջեր է՝ ուրեմն կ'առողջանայ: Բայց Յիսուս անոր մահուան կ'ակնարկէր...» --Յով. ԺԱ. 11-13:

Մի միայն "Աղբատ Ղազարոսի Առակին" մէջ, Յիսուս թէ Ղազարոսին և թէ մեծատունին համար *"մեռաւ"* բառը գոր-

ծածած է:

Յիսուս Քրիստոսի կեդրոնական պատգամն էր ***"Կեանք"*** և առաւե՛լ կեանք, որուն առանցքը կազմող ճշմարտութիւնը՝ *Մեռելներու Յարութի՛ւնն* էր: Ան յայտարարեց ըսելով.

«Ես իսկ եմ Յարութիւն և Կեանք. ով որ կը հաւատայ Ինծի, թէպէտ մեռնի ալ, պիտի ապրի»--Յով. ԺԱ. 25:

Երկնառաք Վարդապետին յաջորդներն ալ բարոզեցին իրենց «Տէր Յիսուսը և Անոր Յարութիւնը".

«Պօղոս կ՛աւետարանէր Յիսուսը և Յարութիւնը»
--Առաք. ԺԷ. 18:

Քրիստոնէական հաւատքի զօրութիւնը՝ տեսաբանական և իմաստասիրական ճառախօսութիւն մը չէ, այլ, իրակա՛ն դէպք պատահարի մը և աստուածային շնորհին ձրի պարգեւն է: Մարդկային հոգեկան ճգտումին և անոր մտորումի խոյանքին յագեցումն է ան: Մեռելներու Յարութեան անսասան հաւատքին համար՝ նահատակութիւնը չսարսռացուց սուրբերն ու հաւատացեալները: Մեր Տիրոջ պանծալի և անպարտելի Յաղթութիւնը՝ մահուան և գերեզմանին վրայ, սարսեց համայն աշխարհը և անոր արձագանգը լսելի է նոյնիսկ բսան դարերէ ետք:

Վերոյիշեալ յաղթապանծ Յարութեան հաւատքի աղերսարկուն կ՛ըսէ.

«Տէր ողորմեա, ննջեցելոց Արքայութիւն»:

Պաղատող խնդրարկուն, ոչ թէ կը բարեխօսէ, այլ՝ իր անսասան հաւատքը կը յայտնէ հաւատացեալ ննջեցելոց յարութեան: Աղօթող սուրբը գիտէ՛ որ անոնք մեռեալներ չեն, այլ միայն ննջեցեալներ: Սոյն խնդրանքը բարեխօսութիւն չէ որ ննջեցեալները փոխադրուին դժոխքէն երկինք, նման մեծատունին փափաքին "աղքատ Ղազարոսի Առակ"ին մէջ, այլ *մաղթա՛նք* մըն է որ իր ննջեցեալ հաւատակիցները արժանանան խոստացեալ երանելի Արքայութեան, ուր անցեալի բոլոր սուրբերը և նահատակները կարենան միասին փառաբանել զԱստուած: Յիսուս Քրիստոս խոստացաւ Իրեն հետեւողներուն ըսելով.

«Ճշմարիտ կ՛ըսեմ ձեզի, դուք որ եկաք իմ ետեւէս, երկրորդ գալստեան, երբ մարդու Որդին նստի իր աթոռին վրայ, դուք ալ պիտի նստիք տասներկու աթոռներու վրայ՝...

Եւ ամէն ոք որ ձգեց տուն կամ եղբայրներ, կամ քոյրեր, կամ հայր, կամ մայր, կամ կին, կամ որդիներ, կամ ագա- րակներ՝ իմ անուանս համար, հարիւրապատիկ պիտի ստա- նայ և յաւիտենական կեանքը պիտի ժառանգէ»--Մատթ.ԺԹ. 28-29:

«Ննջեցեալոց Արքայութիւն» ոճը՝ անսասա՛ն հաւատքի, խոր համոզումի և աներեր վստահութեան երաշխիքն է փորձառական հաւատացեալին համար:

ԱՋԳԻՍ ՀԱՅՈՑ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻԻՆ

Աշխարհի խաղաղութիւն ու հիւանդաց բշկութիւն խնդրելէ ետք, մարգարէաշունչ աղերսագիրը, անհամեմատ հորիզոնով և խորացումով, աստուածային այցելութիւն կը խնդրէ Հայ Ազգին ուխտաւոր և հաւատաւոր ժողովուրդին, որպէս զի երկնային մտերմութիւն մը ստեղծուի Աստուծոյ և իր ազգին միջեւ:

Անժամանցելիին Ներկայութիւնը՝ երկդիմի ըմբռնում ստեղծած էր Հին Կտակարանի մարգարէներուն մտքին մէջ: Ըստ ոմանց հասկացողութեան, աստուածային այցելութիւնը կրնար թէ՛ *ժխտական* և թէ ալ *դրական* ըլլալ: Աստուած՝ Իր այցելութեան ընթացքին եթէ բարկանար, կոտորած կը ղրկէր Իր ժողովուրդին.

«Ուստի Տէրը լսեց ու բարկացաւ.
Եւ կրակ բորբոքեցաւ Յակոբի մէջ,
Ու նաեւ բարկութիւն ելաւ Իսրայէլի վրայ.
Վասնզի Աստուծոյ չհաւատացին,
Աստուծոյ բարկութիւնը անոնց վրայ բորբոքեցաւ,
Ու սպաննեց անոնց պարարտներէն.
Ու գետինը զարկաւ անոնց ընտիրները:
Ունայնութեան մէջ սպառեց անոնց օրերը
Եւ ահի մէջ՝ անոնց տարիները»--Սաղմոս ՀԸ. 21-22, 31-33:

Յիսուս կ՛ողբայ Երուսաղէմ քաղաքին վրայ, որ աստուածային այցելութիւնը չ՛ընդունեց և չի հասկցաւ.

«Հիմնայատակ պիտի ընեն քեզ ու քու մէջդ քու որդիներդ.
և քար քարի վրայ բնաւ պիտի չձգեն քու մէջդ, քանի որ

չգիտցար հու այցելութեանդ ժամանակը»--Ղուկ. ԺԹ. 44:

Խաչի՛ Ճանապարհին, մեր Տէրը ոչ թէ կ՚անիծէ Երուսաղէմ քաղաքը՝ իր բնակիչներով, այլ՝ կը *կանխաձայնէ* գալիք կոտորածը, որ եթէ կարելի է գէթ մնացորդ մը հաւատայ Իրեն և փախչի: Գալիլեացի Մարգարէն ոչ թէ կը նզովէ Երուսաղէմն ու տաճարը, այլ *կու լայ* անոր վրայ: Ան կը կարեկցի՛ և կը ջանայ բաժնեկցիլ անոնց ահաւոր եղեռնին:

Կարգ մը ընտանիքներ այցելութեան օր ունին երբ ազգականներ և բարեկամներ ժամանակ առ ժամանակ կը հաւաքուին ու զիրար կը վայելեն: Համաշխարհային քաղաքական հարցերու համար ալ շատ մը քաղաքական մեծաւորներ, երբեմն երբեմն կը հաւաքուին և աշխարհի կնճռոտ հարցերը կը ջանան լուծել: Անոնք որոնք պատրաստուած կ՚երթան այս ժողով այցելութիւններուն, շահաւոր կ՚ելլեն, իսկ անոնք որոնք անպատրաստից կամ անմտօրէն հոն կը գտնուին, վնասով կը վերադառնան իրենց երկիրը:

Ես հաւատացողն եմ, որ Աստուած ոչ միայն անհատները կ՚այցելէ, այլ՝ նաեւ ազգերը, տալու անոնց օրհնութիւն, ուղղութիւն և տեսանելիութիւն: Պէտք չէ մոռնալ և ուրանալ երբեք, որ այս տեսանելի աշխարհ իրականութեան ետին, կայ՛ նաեւ, ներկայ բնական աչքին աներեւոյթ, աւելի մեծ և իսկական իրականութիւն: Ուր մեզի երեւցած իրականութիւնը՝ բուն ճշմարտին միայն *ցոլացումն* է: Այս վեհ և ճշմարիտ իրականութիւնը չփաստուիր, այլ՝ միայն որոնումի և հոգեկա՛ն թռիչքի փորձառութեամբ կ՚զգացուի հոգիին պայծառ աչքերովը: Այդ ալ միայն առանձնաշնորհեալներուն համար:

Ինչո՞ւ միայն առանձնաշնորհեալներուն:

Չեմ գիտեր: Սակայն այդպէս է:

Յիսուս Քրիստոս 12 աշակերտներ ունէր, սակայն Պայծառակերպման Հոգեղէն փորձառութիւնը միայն երեք աշակերտներու շնորհուեցաւ: Նաեւ Յիսուս պատուիրեց այդ երեքին որ մարդու բան չ՚ըսեն: Ինչո՞ւ արդեօք, Յիսուսի՛ հարցնել պէտք է ...:

ԱՐԻ՛ ԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՐՑԸՆ ՄԵՐՈՑ

Արի՛ Աստուած, ելի՛ր Աստուած, վե՛ր կաց, կամ մո՛տ եկուր ով Աստուած բառերը որ հրամայական են, սակայն ոչ անկիրթ կամ

անբաղաբավար: Վերոյիշեալ բացագանչութիւններն ու պոռթկումները, որբան ալ անտաշ թուին ոմանց, սակայն իրենց հոգեկան խորին մէջ միամտութիւն, անկեղծութիւն և *որդիական* մտերմութիւն կը ցոլացնեն:

Երբ նկատենք Նազովրեցի շրջուն Վարդապետի աշակերտներուն վերաբերմունքը իրենց Վարդապետին հետ, հոն ալ կը տեսնենք հրամայողական բազմաթիւ ասութիւններ, որոնք ցոյց կուտան ոչ թէ կոշտութիւն, այլ՝ *մտերմութիւն* և պատկանելիութեան մօտիկութիւն:

Ինչո՞ւ համար մարդ էակ՝ իր կեանքի և ապրումի հարցերը առանձինն չլուծեր և Աստուծմէ օժանդակութիւն կը հայցէ, նոյնիսկ երբեմն, հրամայակա՛ն շեշտով:

Մարդ արարած, անհատապէս և հաւաքաբար, կաշկանդուած է իր կամքէն անկախ պատճառներով: Այս կաշկանդումն ու կապանքը՝ մարմնաւոր (հիւանդութիւն) չէ միայն, այլ՝ նաեւ հոգեմտաւոր կախակայում: Աշխարհ գոյատեւած է ու պիտի շարունակէ ապրիլ, թէ անհատապէս և թէ ընկերաբաղաբական շրջանակի մէջ ու շատ դժուար պայմաններու տակ:

Մարդկութիւնը կ՛ապրի շարունակական աճի և սարսափի ներքեւ: Այս տիտան կարծուած մարդ-էակը տեւապէս կողոպտուած է, անիրաւուած է, բռնաբարուած և տեղահան եղած է բիրտ բանակներու և աւարառու խուժաններու կողմէ: Իսկ այսօ՛ր մարդ կը յափշտակուի և կ՛անիրաւուի բաղաբավար և զգեստաւորուա՛ծ դրամատէրերո՛ւ կողմէ: Հայ Ազգին թագաւորութիւնը և անոր ոսկեդարեան Անի մայրաբաղաբը հիմնայատակ կործանողը եղաւ մոնկոլ զօրավար Ջարմաղան 1236-ին: Միայն գերակշիռ ուժերու շնորհիւ թշնամին կարողացաւ գրաւել բաղաբը և դաժան հաշուեյարդար տեսաւ բնակչութեան հետ:

Ինչո՞ւ թակարդուած մարդ էակ, երբ ինքզինք դէմ յանդիման գտնէ բնութեան և բնական բիրտ և անտաշ ուժերուն՝ չպոռթկայ ու չթախանձէ Աստուծոյ իր կենաց ու մահուան գոյապայքարին համար:

ՈՐ ԱՊԱՒԷՆԴ ԵՍ ՆԵՂԵԼՈՑ

Պատերազմի ընթացքին, զինուորները կ՛ապաւինին իրենց զէնքի՛ն կամ թշնամիէն գթութիւն կը խնդրեն: Նաբոլիոն, իր

վերջին ճակատամարտին, ապաւինած էր իր հաւատարիմ օժանդակ զօրագունդի աջակցութեան որ ժամանակին չկրցաւ հասնիլ զինք ազատելու համար:

Հրեաները, Յոյները և Հռոմէացիները ու նաեւ ուրիշ ազգեր ունէին իրենց ապաստանի բաղաբները, ուր ակամայ ոճիր գործողներ կրնային փախչիլ և ապաւինիլ: Պաշտամունքի տաճարները, խորանները նաեւ նուիրական սրբավայրերը՝ ապաւէն և ապաստանարան եղած են դարաւոր պատմութեան էջերուն մէջ, շատ մը բաղաբական և ոճրային յանցանքներու համար:

Տաճարն ու սուրբ խորանը կը ներկայացնեն աստուածային թանձրացեալ տեսանելիութիւնը: Ինչո՞ւ աստուածային Ներկայութիւնը, և ոգեկան խորհրդապաշտ զգացողութիւնը, նաեւ ապաւէն և ապաստանարան չնկատել, Յիսուս Քրիստոսի Խաչելութեան ընդմէջէն:

Միայն ուրախութիւն և ծոխութիւն ըմբոշխողներու մէջ բիչեր կը գտնուին, որոնք կրցած են ճշմարտապէս ճանչնալ զԱստուած մօտէն և գիտակցիլ Անոր Հոգեկան անսպառ և սբանչելի իրականութեան: Ճոխութեան, փարթամութեան և հարստութեան պատրանքը՝ յաճախ եղծանած ու ոչնչացուցած է իսկական ապրումի խաղաղութիւնն ու անդորրութիւնը:

Մարդկային ձեռբերով յօրինուած՝ շօշափելի և տեսանելի աստուածները հարկ էին խնամել, լուալ և զգեստաւորել, զիրենք սպասաւորող բահանաներու միջոցաւ: Այս արարբը ապացոյց էր հեթանոս աստուածներու *սահմանաւոր* ուժին և անկարողութեան: Իսկ այն Աստուածը որ Յարուցեալ Քրիստոս յայտնաբերեց, մարդկային օգնութեան կարիբը չ՛ունի: Ինչպէս Պօղոս առաբեալ Արիսպագոսի մէջ յայտարարեց Յոյն իմաստասէրներուն.

«Աստուած որ ստեղծեց այս աշխարհը և ինչ որ կայ անոր մէջ, Ա՛ն է Տէրը երկինքի և երկրի. Ան չի բնակիր ձեռակերտ տաճարներու մէջ և ոչ ալ կը պաշտուի մարդոց ձեռբերով, որպէս թէ բանի մը կարօտ ըլլար: Ա՛ն է որ կու տայ ամէն բանի կեանք, շունչ և ամէն ինչ:... Ան մեզմէ իւրաքանչիւրէս հեռու չէ, բանի որ անո՛վ կ՛ապրինք, կը շարժինք և կանք»--Առաբ. ԺԷ. 24-27:

Ի՛նչ գեղեցիկ ապահովութիւն և յոյսի ապաստարան է "Աստուած ճշմարիտ"ը: Անձկութիւն, նեղութիւն և տագնապի փորձառութիւն ունեցող մը կրնայ գիտնալ աստուածային հրաշալի

օգնականութիւնը:

Աղօթող սուրբը, աստուածային ապաւէնը ճաշակելէն ետք՝ փորձառութեա՛մբ կը բաջալերէ իր հաւատակիցները յուսալ և ապաւինիլ աստուածային ներկայութեան և Սրբազան Գոյութեան:

Մարդ թէ՛ անցեալի մէջ և թէ՛ ներկայիս, արշաւանքներ կը կատարէ դէպի երկրագունտի բեւեռները, Հիմալայանի բարձունքները և ովկիանոսներու անդունդները: Ոչ միայն գոհացնելու իր անսահման հետաքրքրութիւնը, այլ՝ ի լոյս բերելու մարդկային թաքուն և ներոյժ զօրութիւնները փորձարկութեան դնելով մարդու յարատեւութիւնը և հոգեկան, մտային ու մարմնական տոկունութիւնը:

Հոգեկան արշաւանքներու ընթացքին սուրբերը երբ նեղութիւններ կրեն և անանցանելի արգելքներու հանդիպին, հո՛ն կը տեսնեն Աստուծոյ օգնութիւնն ու Անոր Ներկայութիւնը որպէս ապաւէն ու ապաստանարան:

Մարտ 22, 1991
Թորոնթօ

ՍԱՂՄՈՍ 51

Աստուած ողորմած, ինծի ողորմէ,
Անհուն գըթութեամբդ իմ մեղքըս բաւէ.
Ամէն յանցանքէս լըւա, զիս մաբրէ,
Եւ իմ մեղբերէս, ով Տէր, զիս սրբէ:

Քանզի յանցանքներս յայտնէ են ինծի,
Մեղբս ալ միշտ աչբիս առջին կը կայնի,
Մինակ Քեզի դէմ ես մեղանչեցի,
Ու մեծ չարութիւն առջեւդ գործեցի:

Մաբրէ մըշտիկով որ ես սըրբանամ,
Ձիւնէն աւելի ճերմակ ես ըլլամ,
Ամէն մեղբերէս Դուն զիս ազատէ,
Մըխիթարութեամբդ ուրախ զիս ըրէ:

Ով Տէր, ներսիդիս սուրբ սիրտ ըստեղծէ,
Ինծի նորոգուած հոգի մը շնորհէ,
Ձիս բու երեսէդ բընաւ մը ձըգեր,
Ու բու Սուրբ Հոգիդ ինձմէ մը առներ:

Քանզի, ով Տէր, Դուն զոհեր չես կամիր,
Եւ ողջակէզներ բընաւ չես հաւնիր,
Տէրոջ հաւնած զոհն կոտրած հոգին է,
Խոնարհ սրտին սէրն Անոր հաճոյ է:

Մաբսաւորը մէկ կողմ կեցած էր և
կուրծքը կը ծեծէր ու կ'ըսէր.
«Աստուած, ներէ՛ ինծի՝ մեղաւորիս»